

**TERÜLETI POLITIKA KULTURÁLIS BERUHÁZÁSOKON
KERESZTÜL
MODERN VÁROSOK PROGRAM KULTURÁLIS FEJLESZTÉSI
KÍSÉRLETEI HÁROM NYUGAT-MAGYARORSZÁGI
MEGYESZÉKHELYEN**

HORVÁTH ZOLTÁN

TERRITORIAL POLICY THROUGH CULTURAL INVESTMENTS
CULTURAL DEVELOPMENT EXPERIMENTS OF THE MODERN CITIES
PROGRAM IN THREE COUNTIES IN WEST HUNGARY

This study presents the cultural developments of the Hungarian Modern Cities Program through the case of three Western Hungarian settlements (Győr, Szombathely, Zalaegerszeg). The investigation reveals that we come across few investments that represent novelty, that would link economic and settlement development with creativity. In the study, we examine the cultural investments of cities with county status, more closely the three selected cities. From their example, we can deduce that the cultural investment concepts included in the Modern Cities Program barely fit the development concepts and strategies of the settlements. A good number of the planned developments included in the Modern Cities Program failed. Only four of the eight ideas we examined were realized. The cultural investments that are being implemented do little to support the innovative creative and cultural economy, but at the same time they benefited the cultural institutional system in a deteriorated state, and long-awaited developments could begin in this area as well thanks to the Modern Cities Program.

BEVEZETÉS

A területi politika a szerint a társadalom, a gazdaság, a földrajzi és természeti adottságok, valamint az humán erőforrás térbeli együttesére épülő stratégia, valamint annak gyakorlati megvalósítása, „olyan közpolitika, amely az adott ország térbeli szerkezete alakításának hosszú távon érvényesülő elveit, irányait, cél- és eszközrendszerét határozza meg.” (RECHNITZER – SMAHÓ 2011, p. 32.)

A hazai területi politikának 2010 után hazánkban a vidéken élő népesség fokozatos csökkenésével kellett számolni, miközben kedvezőtlen iskolázottsági és foglalkoztatási mutatókkal találkozunk. A mezőgazdaság visszaszorul, az ipar bedolgozó feladatokat jelent. Némileg kedvezőbb a helyzet a városok esetében, bár az ország Budapest centrikussága meghatározza a lehetőségeket.

Hiányoznak az igazi, 500–800 ezer lakossal rendelkező nagyvárosok, így a nyolc regionális központot tekinthetjük vidéki gazdasági centrumoknak, de ezek sem képesek ellensúlyozni a fővárost. A városhálózat a rendszerváltást követően nem tervezett módon fejlődött, inkább az aktuális politikai lobbik alakították. (RECHNITZER – SMAHÓ 2011)

Rechnitzer János a hazai nagyvárosok területi politikában és területfejlesztésben betöltött szerepét vizsgáló írásában kiemeli, hogy Magyarország túlságosan fővároscentrikus, és amellyel szemben a nagyvárosok nem kínálnak megfelelő mértékű ellenpólust. A jelentősebb városok (városhálózat szervezőközpontjai) négy, egymást is fedő csoportba sorolhatók. Legbelül vannak a regionális központok (Debrecen, Szeged, Miskolc, Győr, Pécs), nagyvárosnak számítanak a regionális központokkal kiegészülve azok a városok, amelynek lakossága meghaladja a 100 000 főt, de funkcióban is kiemelkednek a többiek közül (az előzőek mellett Nyíregyháza, Kecskemét, Székesfehérvár). A megyeszékhelyek találhatóak a következő kategóriában (további 10, összesen 18 település), a negyedikben pedig a megyei jogú városok (RECHNITZER 2019).

A Rechnitzer és Smahó szerzőpáros városhálózat fejlesztési koncepció megalkotását szorgalmazza könyvében, amely kapcsolódik az európai településhálózathoz, kölcsönösen hatnak a szomszédos országok központi városaira, gondoskodik a folyamatosan alakuló közszolgáltatási igényekhez, a magyar centrumvárosok versenyképességét növeli, erősíti a falvakkal a térségi együttműködést, decentralizál (RECHNITZER - SMAHÓ 2011).

Jelen tanulmánynak nem célja vizsgálni, hogy a kormányzat által elindított, az egyes önkormányzatokkal egyeztetett Modern Városok Program mennyiben felel meg a fenti javaslatoknak, azonban az kijelenthető, hogy ez a legnagyobb volumenű városfejlesztési program hazánk történetében, nagyjából 340 milliárd forint kerettel. A koncepció pénzügyi fedezete többcsatornás, részben állami költségvetésből, részben Európai Unió forrásból áll (HEGEDŰS 2019). Modern Városok Program a Rechnitzer-féle városhálózat szervezőközpontjai modell negyedik kategóriába tartozó 23 település fejlesztését célozta meg.

A program fajsúlyosan a közlekedésfejlesztési projekteket preferálta, kisebb rész városrehabilitációra, turisztikára, kultúrára fókuszált, csakúgy, mint gazdaságfejlesztésre és innovációra, illetve sport- és egészségügyi beruházásokra ezeknél elenyészőbb mértékben. A kulturális fejlesztések 17 beruházást jelentettek, míg a turisztikaiak 23 városban valósultak meg. Előbbiek hozzávetőleg 80,017 milliárd forintot tettek ki, míg utóbbiak becsült összege 169,448 milliárd volt (GULYÁS 2017). Fekete Dávid a program nagyságát és összetettségét is vizsgálva felveti, hogy a Modern Városok új városfejlesztési rezsimit is képezhetnek (FEKETE 2017). Hegedűs Szilárd kiemeli, hogy a kulturális célú fejlesztések elősorban a vidéki színházak felújítására fordítottak, míg a turizmus területén a helyi desztinációk erősítésére fordítottak forrásokat, amelyeket megtérülő beruházásként tekintettek (HEGEDŰS 2019). Lux Gábor

2019-es tanulmányában a program azon elemeit vizsgálta, amely a nemzeti, vagy helyi ipari versenyképesség javítását szolgálják. A vizsgálatba bevonta a közlekedésfejlesztési, az iparfejlesztési, a szakképzéshez, oktatáshoz, K+F-hez kapcsolódó, a buszbeszerzési és a speciális pénzalap megteremtésére vonatkozó elemeket. Lux kutatásában viszont a kulturális, turisztikai, kreatív ipari projektekről nem esik szó, így azt mondhatjuk, hogy a Modern Városok Program kulturális, turisztikai elemei igazán komoly gazdasági versenyképességi potenciállal nem rendelkeznek. A kormányzat tehát a vidéki városokban nem periodizálta a kreatív ipari beruházásokat, a kulturális elemek más, nem gazdaság-, hanem egyéb városfejlesztési célokat szolgáltak.

A kulturális és turisztikai fejlesztések nyilvánvalóan több ponton össze is értek, illetve egyes turisztikai beruházásokat egyúttal kulturálisaknak is tekinthetjük. Tanulmányomban a Modern Városok program kulturális fejlesztéseire kívánok fókuszálni.

A következő fejezetben összefoglalót adok a kulturális alapú gazdaságfejlesztésről, annak jelentőségéről. Ezt követően röviden visszatérek a Modern Városok Program (MVP) bemutatására, kiegészítve a bevezetőben leírtakat, majd a program által támogatott Nyugat-magyarországi NUTS2 régió megyeszékhelyei (Győr, Szombathely, Zalaegerszeg) kulturális, illetve kulturális turizmushoz kapcsolódó elemeit vizsgálom esettanulmány jelleggel, amelyhez felhasználok dokumentumelemzést is. Áttekintem a vizsgált városok 2014 környékén született gazdaság- és településfejlesztési programjait, stratégiáit azzal a céllal, hogy lássuk, a MVP kulturális elemei mennyire tudnak illeszkedni a korábbi fejlesztési elképzelésekhez.

Ismerve a MVP-ot elemző szakirodalmat, illetve közvetlenebbül a szombathelyi tapasztalatokat, hipotézisem szerint bár szükség lenne kreatív ipari beruházásokra, a régióban mégsem olyan fejlesztések kerültek támogatásra, amelyek az adott települések gazdaságát is segítették, előre mozdították volna, innovatív, endogén erőforrásokra is építő újítások lennének, hanem például leromlott állapotú kulturális funkciót ellátó épületek felújításai. Ezek természetesen fontosak a település életében, ugyanakkor nem segítik a városok gazdaságának tudásalapú többlábbon állását.

1. A MODERN VÁROSOK PROGRAM VÁZLATOS BEMUTATÁSA ÉS A KULTURÁLIS JELLEGŰ BERUHÁZÁSOK

A Modern Városok Program tudományos vizsgálatát a Gróf Bethlen István Kutatóközpont végezte el, áttekintve a program 23 városra kiterjedő elemzését a program gazdaságfejlesztéshez és iparosításhoz való hozzájárulásáról elemezve a kormány és az önkormányzatok megállapodásait, kormányzati háttéranyagokat, jogszabályokat.

A szerző kiemeli, hogy a program egyszerre terjed ki az összes magyarországi megyei jogú városra. Ez a fejlesztési program nem volt jellemző az ezt megelőző évtizedekre. Az elképzelés viszont csak akkor tud sikeres lenni, ha egymás között nem versengésre vannak kényszerítve a települések, hanem a megvalósult projektek egymást is erősíti, területi, hálózati együttműködés révén. A hálózati kapcsolatok erősítésén túl a szerző amellet érvel, hogy a magas hozzáadott értékű tevékenységeket jelentő újra iparosítás is egyre erősödő tendencia a kortárs városfejlesztési folyamatokban. A megyei jogú városokban egyszerre van jelen a térségi térformáló erő, valamint a korszerű ipar. Ezen jellemzők teheték alkalmassá a 23 vidéki (haza szakirodalom szerinti) nagyvárost arra, hogy a kormányzat a városfejlesztési programja középpontjába helyezze őket (*FEKETE 2019*).

A program a gazdaságfejlesztés 1960-as években tapasztalható első hullámát idézi, ahol a központi irányítás mellett zajlottak a helyi beavatkozások. Hazai előképe a programnak nincs, azonban a centralizált, sok önkormányzattal rendelkező Franciaországban találunk példákat az ezredforduló környékéről (*FEKETE 2019; LUX 2019*).

A MVP megvalósításáról szóló 250/2016 (VIII. 24) kormányrendelet meghatározza, hogy a kultúrát és a kulturális örökség megőrzését előmozdító támogatás az alábbiakhoz nyújtható:

- muzeális intézmény, levéltár, könyvtár, művészeti vagy közművelődési intézmény - ideértve a közösségi teret -, koncertterem, filmszínház,
- tárgyi kulturális örökség, régészeti lelőhely, emlékmű, történelmi emlékhely és épület, a kulturális örökséghez kapcsolódó természeti örökség, kulturális vagy természeti örökséggé nyilvánított örökség,
- a szellemi kulturális örökség valamennyi formája (pl. népi hagyományok, kézművesség),
- művészeti vagy kulturális esemény, előadás, fesztivál, kiállítás és hasonló kulturális tevékenység,
- kulturális és művészeti oktatási tevékenység, a kulturális kifejezőmódok sokfélesége védelmének és támogatásának jelentőségét tudatosító oktatási és társadalmi célú figyelemfelhívó programok, ideértve az új technológiák alkalmazását is ezen célokra,
- zenei és irodalmi alkotások írása, szerkesztése, gyártása, terjesztése, digitalizálása, kiadása és fordítása (*KORM. RENDELET 8/M § 4. BEKEZDÉS*).

A jogszabály arról is rendelkezik, hogy a kultúrát és a kulturális örökség megőrzését előmozdító támogatást milyen tételekre számolható el:

- az infrastruktúra építésének, korszerűsítésének, bővítésének, megvásárlásának, megőrzésének és fejlesztésének költsége, ha az infrastruktúra időbeli vagy térbeli kapacitását évente legalább 80%-ban kulturális célra használják,

- a kulturális örökség megszerzésének költsége (pl. a lízingdíj, a kapcsolódó illetékek vagy a kulturális örökség áthelyezésének költsége),
- a tárgyi és szellemi kulturális örökség védelmének, megőrzésének, újjáépítésének és helyreállításának költsége (pl. a megfelelő körülmények között történő tárolás költsége, a speciális eszközök, anyagok használatából fakadó többletköltség, valamint a dokumentációs, kutatási, digitalizálási és publikációs költség),
- a közönség kulturális örökséghez való hozzáféréseinek javítását szolgáló intézkedések költsége (pl. a digitalizálással és egyéb új technológiákkal, a speciális szükségletű személyek hozzáférési lehetőségeinek javításával kapcsolatos, valamint a prezentációk, programok és látogatók tekintetében a kulturális sokszínűség elősegítésével kapcsolatos költség),
- a kulturális projektek és tevékenységek, együttműködési és csereprogramok, valamint ösztöndíjak költsége (pl. a kiválasztási eljárással kapcsolatos marketing és a projekt eredményeként közvetlenül felmerülő költség). (*KORM. RENDELET 8/N § 3. BEKEZDÉS*)

A MVP támogatási okiratait, valamint azok módosításait elérhetők Magyarország Kormánya honlapján A támogatási okiratok áttekintése után az alábbi táblázatban foglaljuk össze a program kulturális, illetve kulturális turizmushoz kapcsolódó támogatásait városként (<https://kormany.hu/dokumentumtar/modern-varosok-program>). (1. táblázat).

Gulyás (2017) 17 kulturális jellegű projektet ír le a Modern Városok Programon belül. Az általunk felsorolt kulturális, művészeti, illetve kulturális örökséghez szorosan kapcsolódó projektek száma 35 volt, amelyek 17 megyei jogú városban valósulnak meg. Ezen projektek közé soroltam az állatkert és vadaspark fejlesztéseket is (6 db), speciális közgyűjteményi formának tekintve őket. Szintén a kulturális fejlesztésekhez (is) besorolhatónak találtam két sportcsarnok fejlesztést, ugyanis mindkettő multifunkcionális jellegű és kulturális nagyrendezvények, közösségi események megrendezésére is alkalmasak. Több, a helyi épített örökség részét képező épület is felújításra került, amelyek nem csak ezért kerültek a felsorolásba, hanem azért is, mert művészeti vagy egyéb gyűjteményi funkciót kaptak a projektek során. Könyvtár, illetve közösségi művelődés színteréül szolgáló épület felújítása vagy fejlesztése csupán Tatabányán került be a MVP-ba. Színházak, szabadtéri színpadok felújítása hat projekthez kapcsolódnak.

A legtöbb kulturális jellegű projektet Sopronban támogatták (6 db-ot találtunk), míg Szombathelyen és Nyíregyházán 4-4 db-ot. Hat megyei jogú városban (Érd, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Pécs, Salgótarján, Szekszárd) viszont egy kulturális beruházás támogatása sem történt meg.

1. táblázat: Modern Városok Program kulturális vonatkozású támogatásai
 Table 1. Cultural-related grants of the Modern Cities Program

Megyei Jogú Város	MVP kulturális vonatkozású támogatásai
Békéscsaba	Munkácsy-negyed fejlesztése
Debrecen	Nagyerdei Kultúrpark fejlesztése
	Csokonai Színház felújítása
Dunaújváros	Intercisa Múzeum új épületbe költözése
Eger	Egri vár felújítása
Érd	-
Győr	Xantus János Állatkert fejlesztése
	Győri Nemzeti Színház és környezete megújítása
Hódmezővásárhely	-
Kaposvár	A Csiky Gergely Színház rekonstrukciója
	Volt levéltári épület felújítása
Kecskemét	-
Miskolc	Miskolci Állatkert és Kultúrpark fejlesztése
Nagykanizsa	Multifunkcionális sport- és rendezvénycsarnok építése
Nyíregyháza	Nyíregyházi Állatpark fejlesztése
	Múzeumfalva fejlesztése
	Szabadtéri színpad felújítása
	Kállay-kúria felújítása
Pécs	-
Salgótarján	-
Sopron	Városfalak
	Lenck-villa felújítása
	Esterházy-palota felújítása
	Új utcai zsinagóga felújítása
	Zichy-Meskó-palota felújítása
Russ-villa felújítása	
Szeged	Szegedi Vadaspark fejlesztése
Székesfehérvár	Hangversenyterem kialakítása
	Multifunkcionális sport- és rendezvénycsarnok építése
Szekszárd	-
Szolnok	Művésztelep kialakítása
Szombathely	Gothard-kastély felújítás
	Schrammel-gyűjtemény elhelyezése
	Szombathelyi Képtár felújítása
	Romkert felújítása
Tatabánya	József Attila Megyei és Városi Könyvtár felújítása és bővítése
	Tiszti Kaszinó korhű felújítása, közösségi házzá alakítása
Veszprém	Kittenberger Kálmán Növény- és Vadaspark fejlesztése
	Veszprémi Petőfi Színház felújítása
Zalaegerszeg	Mindszenty József Zarándokközpont létrehozása
	Hevesi Sándor Színház épületének felújítása

Forrás: saját szerkesztés

2. NYUGAT-MAGYARORSZÁGI MEGYESZÉKHELYEK KULTURÁLIS BERUHÁZÁSAI

A Nyugat-magyarországi NUTS2 régió Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala megyékből áll. A Rechnitzer-féle városhálózat szervezőközpontjai modell szerinti nagyváros egy található a régióban, Győr. Három megyeszékhelyt találunk (Győrön kívül Szombathely és Zalaegerszeg). A megyei jogú városok száma 5 (a fentiekén kívül Sopron és Nagykanizsa). A következőkben a három megyeközpont MVP kulturális fejlesztéseit vizsgáljuk meg.

2.1. GYŐR

A régió centrum városa népességszámát, gazdasági erejét és számos további mutatóját tekintve is Győr. A Modern Városok Program győri elemeinek elemzését Fekete Dávid elvégezte. A magas színvonalú kulturális és művészeti élet megteremtésére irányuló beruházások közé sorolta a Győri Nemzeti Színház teljes körű rekonstrukcióját. Az idegenforgalmi vonzerő növelésével kapcsolatos projektek között találunk úthálózat bővítésére irányulót, vízi élménypark létesítésére vonatkozót, illetve a közösségi, kulturális célokhoz érintőlegesen kapcsolódó állatkert fejlesztő és új konferenciaközpontre irányuló elképzeléseket is. A város kulturális költségvetése bár némileg csökkent (a 2013-as 12,2%-ról 2017-re 9%-ra), azonban így is megközelíti az éves büdzsé egytizedét. A pénzügyi támogatás stabilitása mellett a kulturális programok látogatottsága folyamatosan növekedett a vizsgált időszakban (még a COVID 19 járvány előtt), ugyanakkor az ezeket kiszolgáló infrastruktúra állapota leromlott lett. Épp ezért volt fontos az színház és környéke megújítása, valamint egy új hangversenyterem létrehozása a MVP keretében, miközben más saját, illetve külső forrás felhasználásával egyéb kulturális intézmények is megújulhatnak (FEKETE 2019).

A Kisfaludy Színházat Győr a rendszerváltást követően, 1991-ben vette át saját működtetésbe a Győri Balettel és a Győri Filmharmonikus Zenekarral egy időben. A teátrum innentől kezdve viseli a Győri Nemzeti Színház nevet. Ezt követően egyre hangsúlyosabbá váltak a művészetileg is igényes előadások, az addig megszokott populárisabb darabok mellett. A színház épületében működik a nagyhírű Győri Balett társulata is, így az épület meghatározó fontosságú a város kulturális életében (RECHNITZER 2016).

Győr Megyei Jogú Város Településfejlesztési Konceptiója, valamint *Integrált Településfejlesztési Stratégiája* középtávra 2014 és 2020 közötti időszakra határozza, határozta meg a város fejlesztésének főbb irányvonalait. A koncepció szerint a város kulturális élete már nemzetközi szinten is kiemelkedőnek számít és példaként hozza fel a győri színházat is.

A stratégiai dokumentum külön fejezetben foglalkozik az intézményi fejlesztésekhez kapcsolódó projektekkel. Ennek egyik alfejezete a kulturális és közművelődési intézményekkel kapcsolatos elképzeléseket foglalja össze. A „lüktető belváros” funkcióbővítő fejlesztéseket javasol, többek között a színház környezetében, a II. János Pál téren, amely során a térátalakítás úgy történne meg, hogy az szabadtéri színházi események lebonyolítására is alkalmas legyen. Ugyanebben a szakaszban javaslatot fogalmaznak meg a Győri Nemzeti Színház belső felújítására is. A stratégia a belváros parkolási rendszerének átalakításáról szóló részében a színház alatti mélygarázs bővítésének és közforgalom számára történő megnyitását is szorgalmazza.

A színház felújítására kiírt 2018-as tervpályázatot a Teatro Építész Műterem Kft. nyerte el. Az Építész című szaklapban is megjelent pályázat a színház és a tér szervezesebb összekapcsolódását, valamint az színház épületén belül a kamaraterem kialakítási hibáinak kiküszöbölését nevezi meg legfontosabb megoldandó problémának, ugyanakkor az egész épület és közterület átalakítását tűzte kis célul (Győr város színházának története és újabb fejezete, 2018). Az előzetes tervek szerint 2021-ben már átadásra került volna, ez azonban nem valósult meg. A projektet Dézsi Csaba polgármester leállította. Az okok feltárása jelen tanulmány keretein túlmutatna, a sajtóhírekben az jelent meg, hogy a polgármester szerint a város lakossága nem szereti az épületet, és önálló kulturális negyedben képzelné el az új épület felépítését. A MVP ezen győri eleme tehát nem került megvalósításra.

Az állatkertre kapcsolatban az *Integrált Településfejlesztési Konceptió* csupán egy helyen hivatkozik: a városi kikötők fejlesztésével kapcsolatban veti fel, hogy városon belüli megállót kellene megvalósítani az állatkertnél. Az *Integrált Településfejlesztési Stratégiája* az idegenforgalmi fejlesztések fejezetben ír az állatkerttről. A dokumentum kiemeli, hogy a város kiváló turisztikai adottságokkal rendelkezik, ám a hazai és a nemzetközi szinten kiélezett verseny folyik a települések és térségek között. Középtávon a rekreációs területek, többek között az állatkert megújítására is szükség van. Az anyag kiemeli, hogy a Xantus János Állatkert Győr egyik legkedveltebb, leglátogatottabb turisztikai és kulturális attrakciója, azonban szükségesek további fejlesztések. Ilyen a 1,5 hektáros afrikai bemutatótér kialakítása, a közönségszolgáltatások fejlesztése, valamint a zoopedagógiai oktatóközpont létrehozása. A színházzal szemben az állatkerti projekt megvalósítása ütemezett módon zajlott, és folyamatosan kerültek átadásra az beruházás által megvalósított elemek.

2.2. SZOMBATHELY

Szombathely a XXI. század második évtizedében című gazdasági-társadalmi (un. ciklusprogram) programja 2014 és 2019 közötti városfejlesztési elképzeléseket foglalja össze. A városi ingatlan rehabilitáció egyik legfontosabb projektjeként tekintettek a Herény városrészben található Gothard-kastély hasznosítására és

felújítására. A belváros kulturális örökségének komplex rehabilitációja kapcsán az anyag a római múlt bemutatására szolgáló Romkert felújítását is sürgeti. Egyéb, a MVP-ba később bekerült kulturális beruházást nem említi a dokumentum.

Szombathely Megyei Jogú Város településfejlesztési koncepciója, integrált településfejlesztési stratégiája 2013-ban került megalkotásra. A 2030-ig szóló stratégia jövőképében a 2000 éves várost és térségét virágzó kulturális, gazdasági és ipari központként fogalmazza meg, amely egyaránt hivatkozik Szent Márton szellemi örökségére, valamint a nyugat kapuja és az Alpok körüli térségben elfoglalt területi elhelyezkedésére és az ebben rejlő lehetőségekre. A dokumentummal kapcsolatban ugyancsak a Modern Városok Programban szereplő kulturális beruházások illeszkedését vizsgáljuk, azonban megállapítható, hogy az általunk meghatározott négy kulturális jellegű elemből alig kerül valami említésre. Míg például a Szentkirály városrészen található, leromlott állapotú kastéllyal kapcsolatban megfogalmazódik a felújítás igénye, amely után az épület kulturális funkciókat is elláthatna, a város északi részén, Herény városrészben található, a MVP-ba bekerült Gothard-kastélyról említést sem tesz az anyag. Ugyancsak nincs utalás a Schrammel gyűjteményre, valamint a Képtár felújítására. Az anyag a Romkertet négy helyen említi. Egyrészt, mint a dél-nyugati városrészhez közeli kulturális negyed részét. A Szent Márton jubileumhoz kapcsolódó örökségvédelmi kihívások között is említésre kerül az a múzeumi, vallási negyed, ahol a római örökségi helyszín található, itt kiemelve azt is, hogy értékei egyre nagyobb mértékben pusztulnak. Később egy 5,02 milliárdos önkormányzati fejlesztési program egyik elemeként is utalnak a Romkertre (*SZOMBATHELY MEGYEI JOGÚ VÁROS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA, INTEGRÁLT TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA, 2013*). Látjuk tehát, hogy a Modern Városok Programba bekerült kulturális beruházások nem igazán jelennek meg a város korábbi fejlesztési dokumentumaiban, azok szinte azoktól függetlenül jelentek meg (leszámítva talán a Romkertet).

A MVP-ba bekerült szombathelyi kulturális jellegű fejlesztéseket vizsgálva találunk pozitív és negatív példákat is. A Gothard-kastély az utóbbira példa. A kastélyt a Gothard család építette, itt élt és dolgozott Gothard Jenő, aki csillagászati és más természettudományos kutatásokat végzett (saját csillagvizsgálót is építtetett). Az épületben a szociálisták alatt önkormányzati lakásokat alakítottak ki, amelyek idővel szociális bérlakások lettek. A kastély állapota leromlott, mindenképp felújításra szorult. A Modern Városok Program kapcsán készült felújítási és hasznosítási megvalósíthatósági tanulmány szerint a kastély turisztikai, kulturális és egyben tudományos funkciót kapott volna egy science-center, tudományos élményközpont kialakításával, de helyet kapott volna benne kávézó, illetve söröző is (*A GOTHARD-KASTÉLY FELÚJÍTÁSÁNAK ÉS HASZNOSÍTÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE, 2017*). Az előzetes tervek 1,8 milliárd forintos beruházásról szólnak, azonban 2018-ra kiderült, hogy az összeg nem tartható. Mivel nagyjából egymilliárd forinttal több forrás kellett volna, ezért a beruházás

nem valósult meg. A kastélyban élőket már korábban kiköltöztették a reménybeli funkcióváltás miatt, így most üresen áll, a megítélt forrásból, kormányzati engedéllyel csupán a tetőszerkezetet sikerült felújítani.

Szintén kudarcba fulladt a Romkert rekonstrukció. A szabadtéri múzeum legnagyobb értéke az egykori helytartói palota mozaikja, amely a térségünk egyedülálló ókori emléke. Ennek korszerű fedésére egy épületet kívántak kialakítani. Az önkormányzat a terveket elkészítette, az egyházzal azonban nem egyezett azokat. A Romkertet a városi Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum működteti, ugyanakkor a terület a szombathelyi püspökség tulajdonában van, annak közvetlen szomszédságában található a székesegyház és egyházi kollégiumok. A püspökség szerint az elkészült tervek nem illeszkednek a környezethez, és a kollégium működését is zavarnák, így azokat nem engedélyezte. A beruházás ebből kifolyólag elmaradt.

A másik két szombathelyi projekt azonban megvalósult. Schrammel Imre szombathelyi születésű Kossuth-díjas szobrász és iparművész életművész szülővárosának ajánlotta fel. Ennek méltó bemutatására az állam megvásárolta, majd a városnak használatra átadta az egykori belvárosi Éva malmot, közvetlenül a Városháza, valamint az ISEUM, Képtár melletti területen. A felújítás 280 millió forintból valósult meg. Az átadása 2021-ben történt, azóta a gyűjteményt a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum működteti. Szintén a múzeumhoz tartozó önálló épület és szakmai egység a Képtár elnevezésű képző művészeti múzeum. A felújítás ez esetben nem tartalmi, inkább épületkorszerűsítési volt és 838 millió forintból valósult meg. Az átadásra szintén 2021-ben került sor. A két egymáshoz közel található múzeum egység, valamint a város római múltját bemutató ISEUM Savariense Régészeti Műhely és Tárház, valamint a velük szemben lévő Zsinagóga, amely jelenleg a Savaria Szimfonikus Zenekarnak ad otthont, együtt egy korszerű kulturális negyedet formál.

2.3. ZALAEGRSZEG

Zalaegerszeg a Modern Városok Programban két kulturális jellegű beruházással vesz részt: a Mindszenty József Zarándokközpont létrehozása, valamint a Hevesi Sándor Színház épületének felújítása került be a programba, melyekről meglehetősen kevés az elérhető információ.

Zalaegerszeg Megyei Jogú Város Gazdaságfejlesztési stratégiája (ZALAEGRSZEG MEGYEI JOGÚ VÁROS INTEGRÁLT TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA 2014-2020) a másik két megyeszékhely stratégiájához hasonlóan középtávra határozza meg a város fejlesztési elképzeléseit. A koncepció nem említi sem a városi színházat, sem a zarándokközpontot, illetve a Mindszenty kultusszal kapcsolatos esetleges elképzeléseket.

Mindszenty József a 1919-től Zalaegerszegen volt plébános. Kultuszát a város ápolni kívánta úgy, hogy az egyben a vallási turizmust is fejlesztesse. A Göcsej Múzeum szomszédságában zöldmezős beruhásként épült fel az emléket ápoló múzeum, valamint zarándokház (szervezetileg a Göcsej Múzeum tagintézménye lett). A végül Mindszentyneum elnevezést kapó, 2022-ben átadott múzeum és központ állandó és időszakos kiállításokkal is rendelkezik, kidolgozott múzeumpedagógiai programja van, de konferenciák lebonyolítására is alkalmas.

A Hevesi Sándor Színház felújítása illeszkedik abba a sorba, amelyet láttunk több vidéki megyei jogú város esetében, tehát, hogy a MVP szolgál megoldásként a hosszú évek óta húzódó korszerűsítési problémáknak. A zalaegerszegi színház felújítása három és fél milliárd forintba kerül, ebből a kormány 255 millió forintot adott a Modern Városok Program keretében. A projektnek 2021-ben már az előzetes tervek szerint el kellett volna indulni, azonban az megakadt és jelenleg sem kezdődött meg, a megvalósítás is bizonytalanává vált.

ÖSSZEZÉS

A tanulmányban a hazai megyei jogú városok fejlesztését célzó kormányzati programot, a Modern Városok Programot vizsgáltam speciális, a kulturális jellegű beruházásokra fókuszáló aspektusból. Esettanulmány jelleggel pedig három nyugat-magyarországi megyeszékhely (Győr, Szombathely és Zalaegerszeg) kulturális projektjeit mutattam be.

Az elmúlt évtizedekben a kultúra, valamint a kreativitás egyre inkább fókuszba kerültek a világban. A szegmens egy országos városfejlesztési programból sem hiányozhatott, saját magunk 35-öt tudunk azonosítani a MVP keretében. A vizsgálatból kiderült, hogy valójában kevés olyan beruházással találkozunk, amelyek újszerűséget képviselnek, a gazdaság- és településfejlesztést a kreativitással kapcsolnák össze. Azon hipotézisem beigazolódott, mely szerint a projektek inkább a már meglévő, ám leromlott állapotú kulturális terek felújítását, korszerűsítését célozzák meg. Ennek oka lehet, hogy az önkormányzatok kevésbé kívánnak új épületeket, intézményeket, kezdeményezéseket fenntartani, inkább a meglévők korszerűsítésében érdekeltek.

A három kiválasztott város példájából azt szűrhetjük le, hogy a Modern Városok Programba bekerült kulturális beruházási koncepciók alig illeszkednek a települések fejlesztési koncepcióihoz, stratégiáihoz, inkább sejtethető mögöttük rejtett lobbierő, mint stratégiai céltudatosság. A tervezett, és a MVP-ba bekerült fejlesztések egy jó része ráadásul kudarcot is vallott. Az általunk vizsgált nyolc elképzelésből összesen csupán négy valósult meg. A kudarcok okai eltérőek. Láttunk példát arra, hogy egy színházi beruházás a polgármesterváltozás miatt áll le, egy másik valószínűleg a gazdasági válság miatt nem indult meg, de olyan

is akadt, hogy egy város nem egyeztette le az elképzeléseit a fejlesztendő terület egyházi tulajdonosával.

A megvalósuló kulturális beruházások tehát az innovatív kreatív és kulturális gazdaságot kevésbé támogatják, ugyanakkor kétségtelen, hogy a leromlott állapotú kulturális intézményrendszer hasznára voltak, és régóta várt fejlesztések kezdődhettek meg ezen a területen is a Modern Városok Programnak köszönhetően.

IRODALOM

- GYIMESI Z.** (szerk.) (2013): Kritikai városkutatás. L'Harmattan Kiadó, Budapest
- ENYEDI GY.** (2002): A városok kulturális gazdasága. Földrajzi Értesítő, LI. évf. 1–2. Interneten: http://mtafki.hu/konyvtar/kiadv/FE2002/FE20021-2_19-29.pdf (Letöltés: 2020. november 14.)
- FEKETE D.** (2017): A Modern városok program elemzési lehetőségei. Polgári Szemle, 1–3., 94–105. <http://doi.org/czk9>
- FEKETE D.** (2018): A Modern városok program győri fejlesztései. Területi Statisztika, 6., 638–658. <http://doi.org/czm9>
- FEKETE D.** (2019): A Modern városok program jelentősége a hazai városfejlődésben. Tér és Társadalom, 33. 1. 27–43. <https://doi.org/10.17649/TET.33.1.3066> (Letöltve: 2022. november 25.)
- GULYÁS I.** (2017): Modern városok program. Deloitte, Budapest
- HEGEDŰS SZ.** (2019): A megyei jogú városok gazdálkodása az adósságkonszolidáció után – Különös tekintettel a Modern Városok Programra. Új Magyar Közigazgatás, 12. 1. 18–26.
- KOCSIS ZS.** (szerk.) (2010): A településföldrajz aktuális kérdései. Savaria University Press, Szombathely. Interneten elérhető: http://old.foldrajz.ttk.pte.hu/tarsadalom/otka/pdf/kultgazd_szereplok_szhely.pdf (Letöltés: 2020. november 18.)
- LUX G.** (2019): A Modern városok program újraparaszítási törekvései. Tér és Társadalom, 1., 44–65. <https://doi.org/10.17649/TET.33.1.3067>
- RECHNITZER J.** (2016): A területi tőke a városfejlődésben. A Győr-kód. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- RECHNITZER J.** (2019): Nagyvárosok a magyar területi politikában és területfejlesztésben a rendszerváltozástól napjainkig. Tér és Társadalom, 1., 3–26. <https://doi.org/10.17649/TET.33.1.3069>
- RECHNITZER J. – SMAHÓ M.** (2011): Területi politika. Akadémiai Kiadó, Budapest.

EGYÉB IRODALOM

250/2016. (VIII. 24.) KORM. RENDELET A MODERN VÁROSOK PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁRÓL. Interneten:

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1600250.kor> (Letöltés: 2022. december 2.)

A GOTHARD-KASTÉLY FELÚJÍTÁSÁNAK ÉS HASZNOSÍTÁSÁNAK ELŐKÉSZÍTÉSE. (2017) Interneten elérhető: <https://m.szombathely.hu/kozgyules/e-kozgyules/download.79195/> (Letöltés: 2022. november 19.)

GYŐR MEGYEI JOGÚ VÁROS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA (2014) Győr. Interneten: <https://gyor.hu/gyor/innovacio/fejlesztési-programok/gyor-megyei-jogu-varos-integralt-telepulesfejlesztési-strategiaja/> (Letöltve: 2022. november 27.)

GYŐR MEGYEI JOGÚ VÁROS INTEGRÁLT TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA (2014) Győr. Interneten: <https://gyor.hu/gyor/innovacio/fejlesztési-programok/gyor-megyei-jogu-varos-integralt-telepulesfejlesztési-strategiaja/> (Letöltve: 2022. november 27.)

GYŐR VÁROS SZÍNHÁZÁNAK TÖRTÉNETE ÉS ÚJABB FEJEZETE – „TERVPÁLYÁZAT 2018” – AZ ELSŐ DÍJAS TERV (2018). Építész, 2018. május. 22–23. Interneten: <http://www.fejermek.hu/attachments/article/1068/257.pdf> (Letöltve: 2022. november 27.)

SZOMBATHELY A XXI. SZÁZAD MÁSODIK ÉVTIZEDÉBEN (2015) Interneten elérhető: <https://www.szombathely.hu/onkormanyzat/koncepciook-tervek/telepulesfejlesztés/> (Letöltés: 2020. november 20.)

SZOMBATHELY MEGYEI JOGÚ VÁROS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA, INTEGRÁLT TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA (2013) Interneten elérhető: <https://www.szombathely.hu/onkormanyzat/koncepciook-tervek/telepulesfejlesztés/> (Letöltés: 2020. november 20.)